

BRAZIL - ĐIỂM SÁNG Ở MỸ LATINH

Nguyễn Hồng Sơn
Viện Nghiên cứu Châu Mỹ

Hiện nay ở khu vực Mỹ Latinh (MLT) có 3 nước - Argentina, Brazil và Mexico - đều muốn được chọn làm đại diện khu vực để bầu làm ủy viên thường trực Hội đồng Bảo an mở rộng (dự kiến) của Liên hiệp quốc sau khi tổ chức quốc tế lớn nhất hành tinh này được cải tổ, đổi mới cơ cấu bộ máy hoạt động của mình. Xét về nhiều mặt - diện tích, dân số, tiềm lực kinh tế, uy tín chính trị trên trường quốc tế, thì Brazil đều nổi trội hơn hai nước kia.

Về diện tích và dân số, Brazil đều lớn hơn Argentina và Mexico. Nếu diện tích của Mexico là 1,9725 triệu km², của Argentina - 2,8 triệu km², thì của Brazil là 8,512 triệu km². Về dân số, năm 2003 Argentina có 38,4 triệu người, Mexico là 102,3 triệu người, thì Brazil là 176,6 triệu người, và năm 2007 dân số Brazil là 189,3 triệu người.

Về tiềm lực kinh tế, năm 2003 - Argentina được xếp hàng thứ 22, Mexico - thứ 12, thì Brazil xếp thứ 9 thế giới; năm 2007 - Brazil xếp hàng thứ 10 trong nhóm 10 nước có nền kinh tế hàng đầu thế giới, bỏ xa Argentina và Mexico. Năm 2008, Brazil được IMF coi là một trong 12 nền kinh tế tăng trưởng dương và cũng là một trong 4 phao cứu nguy cho nền kinh tế thế giới không lún sâu vào suy thoái. Ba nền kinh tế khác là Trung Quốc, Ấn Độ và Nga. GDP năm 2007 của Trung Quốc tăng 11,9%, năm 2008 tăng 9,7%; tương tự của Ấn Độ là 9,8%

và 8,0%; của Nga là 8,1% và 7,7%; còn của Brazil là 5,4% và 4,9%.

Kinh tế Brazil năm 2008 tăng chậm như vậy, thực tế, là điều khó tránh khỏi, vì giờ đây kinh tế Brazil đã hội nhập khu vực, nhất là hội nhập kinh tế toàn cầu ngày một sâu rộng hơn, do vậy không thể không chịu ảnh hưởng xấu của khủng hoảng thị trường tài chính và suy thoái kinh tế toàn cầu. Nhân tố mang lại nhiều tác động tiêu cực cho nền kinh tế Brazil, làm GDP năm 2008 của Brazil tăng thấp hơn năm 2007, trước hết phải nói đến một số công ty xuyên quốc gia của nước này. Các công ty này mang lại nhiều thu nhập về cho tổ quốc, nhưng trong năm 2008 vì kinh tế thế giới suy thoái, hàng hoá làm ra khó tiêu thụ, các công ty này cũng rơi vào thời điểm khó khăn, ảnh hưởng xấu đến phát triển sản xuất, tăng trưởng kinh tế của Brazil.

Đó là các công ty khai mỏ Vale do Rio Doce, công ty thực phẩm Sadia, công ty sản xuất các mặt hàng điện tử Weg và công ty sản xuất thép Gerdau v.v... Đặc biệt phải nói tới hai tập đoàn hàng đầu Brazil là Petrobras (ra đời năm 1953) và tập đoàn chế tạo máy bay phản lực dân dụng tầm trung Embraer. Trong thời gian qua, nhờ giá dầu mỏ thế giới tăng (đã có thời điểm lên tới 171 USD/thùng) và sản phẩm của Petrobras tiêu thụ mạnh, góp phần làm cho cổ phiếu của công ty này lên giá ở các thị trường chứng khoán, cho phép Petrobras vẫn

được xếp vào hàng ngũ 100 công ty có vốn tư bản hoá hàng đầu thế giới năm 2007. Còn tập đoàn Embraer vẫn giữ được danh hiệu tập đoàn nổi tiếng thứ ba thế giới sau Boeing của Mỹ và Airbus của EU.

Tiềm lực kinh tế ngày càng mạnh cho phép Brazil dành 4,4 tỷ USD năm 2006 trợ giúp các nước Nam bán cầu trong việc cải tạo, nâng cấp và xây dựng mới đường giao thông, sân bay, bến cảng để thuận lợi cho giao lưu hàng hoá nội bộ mỗi quốc gia và giữa các quốc gia, nhằm thúc đẩy kinh tế khu vực phát triển, (trong khi chủ nghĩa tự do mới, đang phá hoại nền kinh tế và đoàn kết nội bộ khu vực Tây Nam bán cầu).

Nước nhận được tài trợ nhiều nhất của Brazil là Venezuela (khoảng 1,15 tỷ USD); rồi đến Peru - 700 triệu USD; Argentina - 760 triệu USD; Ecuador - 430 triệu USD; Bolivia, Chile và Paraguay - mỗi nước 100 triệu USD. Ngân hàng Quốc gia Brazil (BNDES) cho biết, ngân hàng dự kiến dành 2,8 tỷ USD để đầu tư dài hạn cho các nước khu vực này.

Về mặt ngoại giao, Brazil có truyền thống tôn trọng, bảo vệ Hiến chương Liên hiệp quốc, chống lại những thế lực coi thường, vi phạm những nguyên tắc cơ bản của Luật pháp quốc tế về quyền con người, chủ quyền quốc gia và toàn vẹn lãnh thổ, bình đẳng, không can thiệp vào công việc nội bộ của nhau.

Lịch sử chống cường quyền, bạo ngược thế giới trong nền văn minh hậu công nghiệp mãi mãi ghi nhận những hành động tích cực của Brazil trên trường quốc tế chống lại NATO trong động thái can thiệp vào công việc nội bộ của Kosovo tháng 3/1999, làm chết hàng ngàn người Serbia vô tội. Năm 2003, Brazil buộc tội Mỹ

xâm lược Iraq - đất nước có chủ quyền, có nền văn minh lâu đời từ trước khi nước Mỹ ra đời, và phản đối Hội đồng Bảo an Liên hiệp quốc đã làm ngơ, không trừng phạt hành động xâm lược nước này của Mỹ, coi đây là hành động có thể gây tiền lệ xấu cho những cuộc xâm lược tương tự đối với những nước không chịu sự áp đặt của các thế lực cường quyền.

Hiện nay Brazil là một trong nhiều nước tham gia tích cực vào các công ước quốc tế về quyền con người, về cấm phổ biến vũ khí hạt nhân và các loại vũ khí giết người hàng loạt khác, về giải trừ quân bị, hạn chế sản xuất các loại vũ khí thông thường và công ước chống khủng bố để tạo dựng và củng cố niềm tin lẫn nhau giữa các quốc gia, cùng tồn tại và phát triển.

Trong thập niên 90 vừa qua, để cân bằng sức mạnh kinh tế, ngăn ngừa Mỹ ngày càng liên minh sâu với các thế lực bảo thủ thân Mỹ ở Tây Nam bán cầu, Brazil dùng MERCOSUR làm chỗ dựa hối thúc các nước trong khu vực phát triển mạnh quan hệ kinh tế - thương mại, văn hoá - xã hội với EU. Hiện nay các nước EU là đối tác thương mại đa phương với các nước Tây Nam bán cầu (tuy nhiên, Mỹ vẫn là đối tác song phương với một số nước khu vực này).

Năm 1995 tại Madrid, MERCOSUR và EU đã thoả thuận thành lập liên minh kinh tế xuyên quốc gia đầu tiên giữa hai bờ Đại Tây dương, nhưng do các nước EU không từ bỏ trợ cấp hàng nông sản xuất khẩu, làm cho các nông sản cùng loại của MERCOSUR không có khả năng cạnh tranh công bằng, bình đẳng với các mặt hàng của EU, cho nên đến nay, thoả thuận này vẫn chưa thành hiện thực.

Năm 1995, Brazil được kết nạp vào WTO, ít lâu sau được kết nạp vào

nhóm G20. Nhóm này được thành lập năm 1999, gồm 7 nước công nghiệp phát triển, EU và 12 nền kinh tế mới nổi: Argentina, Ấn Độ, Arab Saudi, Brazil, Hàn Quốc, Indonesia, Mexico, Nga, Nam Phi, Australia, Trung Quốc và Thổ Nhĩ Kỳ - chiếm 2/3 dân số thế giới, 90% GDP và 80% giá trị thương mại toàn cầu.

G20 là diễn đàn hợp tác và trao đổi các vấn đề của hệ thống tài chính quốc tế, nhằm cùng nhau tìm kiếm các giải pháp để giải quyết các vấn đề vượt quá khả năng và nhiệm vụ của các tổ chức đơn lẻ.

Cuối thập niên 90 của thế kỷ XX, Brazil dựa vào MERCOSUR làm đòn bẩy thiết lập quan hệ đối tác thương mại với các nước ASEAN và với cộng đồng các quốc gia độc lập (SNG).

Đầu thế kỷ XXI, đa số nước Nam Tây bán cầu đã từ bỏ chủ nghĩa tự do mới vì nó đã làm cho nền kinh tế của các quốc gia này ngày càng bị lệ thuộc vào nước ngoài, chênh lệch thu nhập giàu nghèo ngày càng lớn, ví dụ, năm 2003 - chênh lệch thu nhập giữa 10% dân số giàu nhất và 10% dân số nghèo nhất ở Brazil là 93,4 lần, ở Honduras - là 88,8 lần, ở Paraguay - 72,7 lần, ở Venezuela - 60,5 lần và thấp nhất là ở Cuba - 5,4 lần. Đây là cơ sở không kém phần quan trọng để giới lãnh đạo khu vực Nam Tây bán cầu củng cố các mối quan hệ chính trị - kinh tế của mình, làm phong trào cánh tả xuất hiện ngày càng nhiều ở các quốc gia khu vực, bắt đầu từ Venezuela.

Phong trào này đã giúp lãnh tụ các nước Nam Tây bán cầu tư duy lại mô hình liên minh kinh tế - chính trị, tổ chức lại và đổi mới mô hình này theo hướng các nước khu vực tiêu thụ hàng hoá của nhau, giảm thiểu sự phụ thuộc vào nước ngoài, để cùng tồn tại và phát triển. Do vậy phải hiện đại

hoá các đường giao thông vận tải, sân bay, bến cảng để tiện cho giao lưu hàng hoá nội bộ khu vực Nam Tây bán cầu. Trong đó, Brazil đóng vai trò nòng cốt vì chung biên giới với nhiều quốc gia, lại có tiềm năng kinh tế lớn.

Để khai thác các tiềm năng kinh tế, vốn con người làm giàu cho đất nước, ngay sau ngày đắc cử tổng thống, cuối tháng 12/2002, ông Lula da Silva đã tuyên bố tại Washington rằng: Brazil sẽ tìm các nước có nhiều điểm tương đồng với mình về kinh tế và quan điểm lập trường trong việc giải quyết nhiều tranh chấp quốc tế như Nga, Trung Quốc và Ấn Độ làm đối tác chiến lược lâu dài. Ngay sau tuyên bố này, Bộ trưởng Ngoại giao Brazil, ông C. Amorim, nói thêm, trong số đối tác đó có cả Mexico và Nam Phi.

Ông Lula da Silva tuyên bố mạnh như vậy vì ông đại diện phong trào cánh tả, được bầu làm thủ lĩnh công đoàn 4 năm liền (1998-2002) - đắc cử tổng thống với số phiếu áp đảo đối phương - trên 52 triệu cử tri ủng hộ ông làm tổng thống với hy vọng sự có mặt của ông trong bộ máy công quyền cao nhất nước sẽ làm thay đổi bộ mặt đất nước lớn nhất Tây Nam bán cầu, làm cho Brazil ngày càng giàu mạnh, có vị trí nổi trội ở khu vực, được thế giới kính nể, tôn trọng trên chính trường thế giới.

Niềm tin ấy dần dần trở thành hiện thực. Sau khi ông lên làm Tổng thống, GDP tăng ổn định, GDP/người năm sau cao hơn năm trước, thiếu hụt ngân sách giảm. GDP năm 2002 tăng 2%, năm 2004 tăng 5,7%, năm 2005 tăng 3,7%. GDP/người năm 2005 là 4,8 ngàn USD, năm 2006 là 5,7 ngàn USD. Thâm hụt ngân sách năm 2006 giảm nhiều so với năm 1998, trong thời gian 2000-2006 giá tiêu dùng từ 6% giảm còn 3%. Cuối năm 2007

Brazil đã tự đảm bảo được xăng dầu, nhờ phát hiện mỏ dầu mới, mỏ "Tupi", cho phép Brazil trở thành nước xuất khẩu dầu mỏ. Năm 2007 Brazil được xếp hàng thứ 10 trong số 10 nước có nền kinh tế lớn hàng đầu thế giới. Đó là cơ sở để ông Lula da Silva đắc cử tổng thống nhiệm kỳ 2 (2007-2010) vào ngày 28/10/2006 với số cử tri ủng hộ ông còn nhiều hơn nhiệm kỳ đầu - trên 58 triệu cử tri so với trên 52 triệu ở nhiệm kỳ đầu.

Dân giàu, nước mạnh làm vị thế và uy tín của Brazil ngày càng tăng trên các chính trường thế giới. Tháng 6/2003 theo sáng kiến của Brazil, nhóm 3 nước đang phát triển (Ấn Độ, Brazil, Nam Phi) đại diện cho 3 châu lục ra đời nhằm phối hợp chính sách đối ngoại của 3 nước trong việc xử lý các vấn đề cấp thiết của thời đại.

Từ năm 2003 trở lại đây, hội nghị thượng đỉnh nhóm G8 họp lần nào Tổng thống Brazil cũng được tham dự với tư cách là khách mời. Bấy lâu nay Brazil tích cực ủng hộ cải tổ Liên hiệp quốc, tham gia nhiệt tình bảo vệ luật pháp quốc tế, coi đó là cơ sở của các quan hệ quốc tế. Nhưng, ở đây Brazil đơn phương phản đối việc Liên hiệp quốc dự kiến dùng tổ chức khác - kiểu như NATO, thay thế Hội đồng Bảo an làm nhiệm vụ giữ gìn, bảo vệ hoà bình thế giới.

Năm 2004, cùng với dự án cải tổ Liên hiệp quốc, nhóm 4 nước ứng cử viên thường trực Hội đồng Bảo an ra

đòi, gồm Ấn Độ, Brazil, Đức và Nhật. Cả 4 nước trong nhóm đều tuyên bố rằng, nếu họ được bầu làm uỷ viên thường trực, họ sẽ không dùng quyền phủ quyết trong 15 năm đầu là uỷ viên của Hội đồng.

Báo giới cho rằng Brazil là ứng cử viên sáng giá đại diện cho khu vực Mỹ Latinh, có thể được Nga, Anh, Pháp và đặc biệt là Trung Quốc nhiệt liệt ủng hộ, khó khăn chỉ còn ở phía Mỹ. Mỹ không ra mặt phản đối cải tổ Hội đồng Bảo an Liên hiệp quốc, nhưng lại cho rằng, sau khi hoàn tất phương án cải tổ Liên hiệp quốc, mới xét đến phương án cải tổ Hội đồng Bảo an. Dự luận cho rằng, một bàn tay dù to mấy, cũng không thể che lấp mặt trời và hy vọng Brazil - điểm sáng của Nam Tây bán cầu, đại diện cho khu vực Mỹ Latinh có thể có ngày được bầu làm uỷ viên thường trực Hội đồng Bảo an Liên hiệp quốc, nếu Hội đồng này được đổi mới về mặt tổ chức như phương án cải tổ Liên hiệp quốc đã vạch ra ■

Tài liệu tham khảo:

1. *Sinh hoạt quốc tế Mỹ Latinh*, Tạp chí "Mỹ và Canada" - số 11/08
2. *Phong trào cánh tả MLT*, Tạp chí "Châu Mỹ ngày nay" - số 3/07
3. *Những thách thức của ông Lula da Silva nhiệm kỳ hai*. Như trên - số 4/07
4. *Kinh tế Brazil thời gian qua*. Biki - số 79/08.